

Саша Хаџи Танчић

ГРАД У ПОЕЗИЈИ МИОДРАГА ПАВЛОВИЋА

Из богатства тематско-мотивских и идејних равни, које је Миодраг Павловић обликовао у бројним песничким збиркама, поново истичемо његово опредељење за тзв. градску или урбану мотивику. Поновни ход тим путем из перспективе окренуте према полазној тачки његовог певања и мишљења може помоћи да се поврати заборављено искуство митског и природног, односно доживљаја живота и света које то искуство самим смислом постојања пориче, преображава или супротставља. Кад то кажемо, имамо у виду песникове интелектуалне природе широког спектра и ствараоца великог памћења, од првобитности природе и примарних веза човека за њом, човекове изворне духовности и древних митова, али и прошлих цивилизација, све до општег живота богато одсликаног у свакодневици, до наших дана. Један од његових најбољих тумача, Часлав Ђорђевић, стога закључује да није нимало лако доћи до неких сазнања о песничким онтологијама овог ствараоца, до мноштва смислова који у свим могућим правцима мреже његову поезију и овладати њеним вредностима и дометима.

Град је опсесивни немир који песник Миодраг Павловић носи као трајни изазов и надахнут позив за поетским обликовањем. Мотив града осећа се како на тематско-мотивском плану, тако и на основном духовном усмерењу Павловићеве поезије. Различитим поступцима померања основног значења осмишљен је круг идеја о граду у равнима естетске ауторске индивидуализације, а никако транспарентно.

Колико год да је урбано искуство освештано сазнањем о легитимном месту града наспрам природе, чак сувереним положајем града

над природом, Миодраг Павловић га поетски осмишљава тек као *један* вид могућег егзистирања, фактичко подручје обитавања. Природа постоји, а град се мора градити. На другој страни природу као апсолутну просторност велика поезија трансцендује, док град са себи својственим димензијама резигнирано отуђење. Поезија природу не свата као један облик могућег битисања, него битисање поистовећује с природом. У сваком случају, обавезна је ова дистинкција односа између природе и града пре него се отворе даљи критички хоризонти тумачења Павловићеве поезије о граду.

1.

Естетички мит о граду растворен је у чулном растурању (расипању) конкретне строгости његове територизације као уобличеног и ограниченог простора. Томе су разлози двоструки: то јест, утемељени, с једне стране, на уметничко-књижевној чињеници по себи и, с друге, на поређењу урбаног живота са урбаном драмом градског човека (и човека уопште) и односном семиотиком. Интегришуће функције песничке вредности града мењају се упоредо са мењањем песничког текста од једног песничког система до другог. Миодраг Павловић показује да се његов песнички говор о граду, проистекавши из искуства непосредног доживљаја, сустиче у искуство рефлексije. То значи да је Павловићев песнички језик израз једног прецизно одређеног програма. Повезивање језичког исказа и имагинарне визије осмишљено је у домену песничких слика и динамичности њихових дубинских простора.

Таква је најпре поема „Одбрана нашег града” у збирци *87 њесама*, а за њом циклус „Град” из *Завейина*. Настали у различитим временским раздобљима и на основама различитих књижевних искустава нашег песника, поменуте скупине стихова развијене су у двоструком диференцијалном односу: оном унутрашњем односу песничког доживљаја и његовог парафрастичко-критичког поновног конституисања. Гносеолошка и реална важност оба дела поверена је, управо, *вредности* семантичког издвајања — то јест, развитак контемплативне и емотивне равни (у поеми) у културно-историјску, односно метафизичку раван града (у циклусу).

Павловићев стилем „одбрана града” у наслову поеме сведен је на сам појам града у наслову циклуса. Већ по том „спољашњем” (насловном) односу према граду као експресивној чињеници певања ограничава се и њиме је ограничен читав низ односних посебности начина његовог песничког интерпретирања. Другим речима, управо захваљујући постулату идентичности теме (град) и експликацији тог постулата у смислу дијалектичке различитости његове песничке интерпретације од изузетне важности јесте алтернативност песничких резултата остварених у ова два дела. Тако схватамо радикалну разлику дате семантичке дијалектике — историјске, због саме њене основе у поеми — и на њој засноване дијалектике песничке идеје (у циклусу). Отуда произилази могућност једне естетике града као песничке теме и, према томе, ваљаност једне поетике у песничком систему Миодрага Павловића. Према томе,

могућно је признати Миодрагу Павловићу да ствара поезију, обликујући један строг песнички концепт *поезије града* који треба разликовати од тзв. урбане поезије, актуелан у нашој књижевности седамдесетих година двадесетог века.

Миодрагу Павловићу могућно је признати и достигнут степен уметничке изврности (на основу оног што претходи); то јест, идентификујући достигнути степен естетске преминације „Града” над „Одбраном нашег града”. То значи да је суд о вредности ових дела заснован не више на ваљаности једног јединог аспекта (последике рата и општих друштвених, културних, уметничких и духовних померања четрдесетих и педесетих година двадесетог века) — на основу чега је и када је настала песничка збирка *87 њесама* — ма колико био у питању крај једне епохе, једног културног циклуса, што ће рећи једног утврђеног начина живљења, мишљења и осећања. Другим речима, то значи да ми схватамо заснованост ових циклуса на већој или мањој комплементарности идеја које исијавају са свом семантичком органичношћу.

На основу таквог критеријума, судимо о развојности или дијалектичности идеје о граду из две песничке књиге Миодрага Павловића, будући да циклус „Град” не понавља дакако потресне и узбудљиве симболе и метафоре раније песничке вокације „Одбране нашег града”, већ их поново обликује, у складу са изразом времена из кога настаје. Разарање и растакање једног света Павловић региструје и даје у „Одбрани нашег града” певајући као човек после рата. Но већ тада, и таква, поема не понавља традиционалне песничке моделе и зато постиже песничку органичност и оригиналност у изразу својих идеја. Богатство дубоке кохерентности његове збирке *87 њесама*, па, дакле, и „Одбрана нашег града”, испуњено је мором: драма људског зла, агресивност и демонијаштво је универзална датост; али, има наде:

*Ја имам наде за овај град
ја имам велику наду
ја имам град
ја имам јуџиро сваког јуџира
али јуџиро моје наде њек долази*

2.

Песнички феномен града у његовим специфичним компонентама разложив је анализом појединих песама у циклусу „Град” и у њиховом поновном повезивању у категорију песничких идеја, то јест у категорију јединства многоструког као неодвојивог.

Тако је у песми „Управа” симболички супституисана мотивика управника као сокла који на све мотри с највише куле — са висине. Наглашавањем симболисане улоге управника као сокола (потребитост, крвожедност, кљување), затим прилагодљивих начина понашања (*соколу њодносе / главе да их кљује*) и предметне делатности (*или ће улице / залуџајти у коров / и водовод ће да њресуши*) песнички говор о граду добија овде антрополошки смисао града као урбаног бића. Стварност гра-

да није схваћена само у облику објекта или опажаја, него као чулна људска делатност у смислу објективисања његове душевности:

*соколу ђодносе
главе да их кљују
и бисер
да му је ближе души*

По свему судећи, природно је да *мора да се ђошијује соко*. Његово преиначено место *на највишој кули* дедукује поступак надгледања и контролисања, кроз које се манифестује смисао улоге владања градом. Одговарајућим *границама* знака надгледања и контроле средишњи моменат песме постаје кажњавање града којим управа (соко) господари:

*Или ће улице
залушати у коров
и водовод ће да ђресуши*

Задржимо се на поетском знаку и односној поетској идеји. Кад је о томе реч, запажа се да је висином (са највише куле) означен систем посматрања и разумевања града као лирске идеје песме. Затим, да је однос главе и душе семантички инструмент према „циљу” или вредности песме која је, управо, сама по себи изражена слика или поетска идеја. Крајњу одређеност смисла или поетског значења ствара или изражава уз помоћ *ђорейка* или система вербалних рефлексија.

Песма „Тржнице” је још један експресивни модел поетске идеје о граду у поезији Миодрага Павловића. Питорескна сликовитост (робне куће, трговина, плакат, роба) „фиксиран” је вртоглавим падом с највише висине (куле) у *већу дубину* у овој песми, у свет *исђод*, то јест, идентификовање подземних пролаза као *јаме* у односу на изражене вредности или изражене идеје и, сходно томе, њихову способност да артикулишу симболичка значења у песми „Управа”. Песма „Тржнице” референцијална је и по кључном симболу мрава у односу на песму „Управа” где симболичку вредност семантизације преузима мотив сокола. Верни својој линији надахнутог преношења тајни и загонетних порива градског човека, сок и мрави симболишу његову срамну капитулацију или насилну заточеност. У свету лудости и окрутности градског живота, лирски субјект поезије Миодрага Павловића луцидно сагледава свеопшту „људску комедију” у разоткривању њених парадоксалних обрта. Та луцидна свест у овим Павловићевим песмама разлаже се као биполарна константа (људско проклетство и спознаја градског живота, опозиција „горе” и „доле”) неспојивих крајности и трагичне растрзаности између природе и града. Најелементарнији облик пропадања и човековог искуства у граду обликован је средствима уметничког говора, суверене пеничке речи. „Тржнице” су крик тријумфа бодлеровског Сизифа над неизмерношћу властитог понора или Орфејевог силаска у Пакао. У овој песми град не ишчезава; он у песничкој свести лирског субјекта траје као *ђруги свети*, као *сишавши свети* јама, стена, сиве светлости и — плаката.

Град у подједнакој мери чува и уништава успомене:

*ниједне усйомене
не могу да се сејшим
(„У старом крају”)*

Град није ни митизован да би служио као мера и критеријум садашњег тренутка:

*Данас је време
неколико љуџа сјало
у ваздуху
(„Лет на запад”)*

У том метафоричком спрегу доведени су у међусобни однос елементи два супротна мисаона импулса и два подручја песничке визије града. За песника се не поставља питање избора: он настоји да на плану израза максимално исцрпе имагинарно богатство артикулисања тих супротности и да им да пуноћу и интензитет аутентичне људске драме.

3.

Велико историјско превирање које у песми „Београд, априла 1944.” моделује људску трагедију лирски субјект ове песме доживљава и као људску драму у граду, нераздвојиво везаног за једну епоху и крај њених вредности:

*у њом несређеном граду
где је могло само да се сјрада
сјусишли ње
на најнижу ѡачку
а и она је узела
да ње раскомада*

Најнижа тачка заправо је стварни талог поразног искуства. Павловић не одваја, дакле, људску драму од социјално-историјских ситуација и условности слојевитог урбаног наслеђа града: лирски субјект његове поезије доживљава га као преломљену пројекцију збиље, као симултаност збивања и свести о агресивном карактеру града на биће човека. И у том смислу Миодраг Павловић организује уметнички свет своје песме у функцији одређене идеје о граду. Та панорамска раван књижевног света циклуса „Град”, у односу на поему „Одбрана нашег града”, ослања се на посматрање и дескрипцију као средство представљања, служећи се законима ироније и критичког вредновања као начелима обликовања. Са Павловићем је у циклусу „Град” у односу на претходну поему из *87 ѡесама*, дошло до инверзије класичних категорија топоса и етоса и њиховог друкчијег распореда. Будући да оперише градом као основним медијем у коме се манифестује биће, иронија преобладава

као поступак обликовања човековог комплексног односа према свету, према izvorima његових афективних реакција и његових непредвидивих поступака. Визија Павловићевог света померена је далеко мимо граница посматрања и представљања. Град је конституисан као сфера сустизања и мењања планова, „крајности које се додирују”, да би сугерисала могућа значењска и симболичка продужења с ону страну перцепције и визуелног идентификовања. Контакт с градом успоставља се на најширим равнима од описа баналног изгледа ствари и бића, преко трагања и њиховим скривеним значењем, до стварања опсесивних слика поступком симболизације искустава и чулних утисака. Код Миодрага Павловића град се отвара према унутрашњим просторима у којима оживљава као накнадно рекреирана стварност свести. Павловић проналази ону артифицијелну супстанцу која надживљава град и чини поетску историју бића.